

енергійність.

4. Серед категорії вихователів, у яких стаж роботи від 10 до 20 років найбільш вираженим для даної категорії є фактор «Совісність». Він призначається для виміру ступеня поваги до соціальних норм та етичних вимог. Низькі показники має шкала «Сором'язливість» та «Інтроверсія». Шкала «Сором'язливість» призначена для виміру скутості, а низькі показники свідчать про сміливість та рішучість.

5. Серед категорії вихователів, у яких стаж роботи від 20 до 35 років найбільш вираженим для даної категорії є фактор «Депресія». Високі показники даного фактору свідчать про швидку стомлюваність при інтелектуальних навантаженнях. Нерідко – повільність, неоперативність, скарги на загальне почуття важкості. Низькі показники серед даної категорії вихователів має шкала «Загальна активність». Низькі показники свідчать про швидку втомлюваність вихователів.

6. Дана методика дала змогу оцінити загальний емоційний стан досліджуваних, визначити психологічну характеристику індивідуальних та особистісних якостей вихователів, а також зробити висновок про те, що зі збільшенням стажу роботи у працівників простежується зменшення та звуження таких професійно важливих якостей особистості як загальна активність, проте збільшується кількість депресивних та невротичних проявів.

Список використаних джерел

1. Безносое С.П. Теоретические основы изучения профессиональной деформации личности. СПб., 1995. 283 с.
2. Бойко В.В. Синдром «эмоционального выгорания» в профессиональном общении / В.В. Бойко. — СПб.: Питер, 1999. — 105 с.
3. Грановская Р. М. Элементы практической психологии/ Р.М. Грановская. — Л.: ЛГУ, 1984. — 293 с

РОЗВИТОК ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ ТА ЮНАКІВ В УМОВАХ МАТЕРИНСЬКОЇ ГІПЕРПРОТЕКЦІЇ

Хомутовська Оксана

студентка 3-го курсу
соціально-психологічного факультету

На початкових етапах життя зв'язок дитини із зовнішнім світом відбувається через сім'ю (В.М.Дружинін, Е.Ейдеміллер), де вона (дитина) як свідомо, так і несвідомо переймає моделі поведінки

батьків, а ті, у свою чергу, виховуючи дитину, формують у ній життєві погляди, особистісні якості, ціннісні орієнтації (А. Н. Єлизаров) та інтереси. Народжуючи дитину, сім'я - чоловік та дружина – беруть на себе відповідальність за її життя та виховання. Сучасні соціокультурні особливості України такі, що виховання дітей в більшості покладається на матір, що зумовлює її домінуючий вплив на формування особистості дитини.

Підлітковий та юнацький вік характеризується розвитком вольової сфери, що до кінця цього етапу вже має бути сформована. В працях О.Бодальова, Е.Г.Ейдеміллера, О.І.Захарова, В.Століна, демонструється залежність психічного розвитку та формування особистості дитини від батьківського ставлення, батьківської позиції, стратегій та стилів сімейної комунікації та взаємодії. Низка авторів стверджують, що визначне значення для розвитку дитини має характер взаємин з матір'ю (Е. Еріксон, І. Валітова, Е.С. Шефер).

Однак, недостатньо дослідженою залишається проблема впливу стилю материнського виховання на розвиток вольової сфери дитини. Ми припускаємо, що в умовах материнської гіперпротекції у підлітків та юнаків спостерігатиметься недостатність вольових якостей.

Вибірка становила 184 особи, у тому числі 92 підлітки, віком від 11 до 14 років, та 92 матері. Аналогічне дослідження проводилося з юнаками, де вибірка становила 168 осіб, у тому числі 84 юнака, віком 17-18 років та 84 матері, де гіперпротекцію ми діагностували у 11 сім'ях. Дослідження проводилося у два етапи:

I етап - діагностика сімейних стосунків (за методикою АСВ Е. Ейдеміллера). На основі отриманих результатів здійснено формування вибірки: сім'ї, де у материнському ставленні діагностувалася гіперпротекція –15 сімей.

II етап – самооцінка підлітками та експертне оцінювання маєрями вольових якостей підлітків за критеріями ініціативність та самостійність. З цією метою використано методи самооцінки вольових якостей та експертного оцінювання вираженості цих якостей (А.І.Висоцький).

Отримані результати свідчать про наступні особливості прояву вольових якостей підлітків та юнаків. В умовах гіперпотекції рівень розвитку вольових якостей є низьким (у підлітків – в усіх випадках, у юнаків (7 із 11 випадків)), та помірний прояв (4 особи). Це свідчить про те, що соціальна ситуація розвитку юнаків вимагає від особистості вольових проявів і стимулює їхній розвиток, але очевидно, вплив сім'ї не дозволяє цьому здійснитися і несамостійність дитини ми спостерігається в 64% випадків.

Типовими для матерів є поєднання гіперпротекції з мінімальністю санкцій, що зумовлює негармонійний стиль виховання.

Порівняльний аналіз рівня розвитку вольових якостей у підлітковому та юнацькому віці залежно від стилю материнського виховання. Математичні методи обробки (коефіцієнт кореляції Спірмена у програмі Statistica 6.0) дозволяють сказати, що цей зв'язок існує, а саме гіперпротекція негативно впливає на рівень розвитку вольових якостей.

Варто відмітити, що материнську гіперпротекцію діти найчастіше сприймають через мінімальність санкцій, також гіперпротекцію, недостатність вимог-заборог та категорію інші, де спостерігається різне поєднання стилів виховання, але найчастіше зустрічаються вищеописані стилі. Матері ж, вважають що роблять для своєї дитини усе найкраще, проте стимулюють своїх дітей до негармонійного розвитку особистості. Окрім того, дії батьків інтерпретуються дітьми по-своєму, що полягає у відмінностях уявлень про стилі виховання у батьків та підлітків. Таким чином, дії, зроблені на благо дітей такими не являються, оскільки негативно впливають на розвиток особистості та сприймаються по-іншому, ніж того хочуть батьки. Можна передбачити, що для матерів із домінуючим стилем виховання «гіперпротекція» навіть найменші прояви самостійності дитини є ознакою її самостійності. Тоді як для підлітків, в умовах загостреного переживання почуття дорослості, всі наявні ресурси та спроби є недостатніми для суб'єктивного сприймання себе як самостійного, що зберігається і у юнацькому віці. Низький розвиток вольових якостей у юнаків може завадити їм конструктивно пережити кризу ідентичності, і як наслідок утруднення або унеможливлення придбання дорослої ідентичності, щов подальшому утруднює їхню соціалізацію.

Відмінності виявлені і на рівні суб'єктивного уявлення матерів та дітей про стиль виховання та прояв вольових якостей підлітків та юнаків. Так, виявлено, в умовах потурального стилю підлітки та юнаки демонструють низький рівень розвитку вольових якостей особистості. При цьому матері, які виступали експертами, відзначали достатньо високий рівень їх розвитку.